

6.1. Система органів державної влади в Україні.

Згідно зі ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її розподілу на законодавчу, виконавчу і судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження відповідно до Конституції України і законів України. Конституція України закріплює таку систему державних органів:

1. Органи законодавчої влади (Верховна Рада України).
2. Президент України - глава держави.
3. Органи виконавчої влади (Кабінет Міністрів України, міністерства, відомства та державні комітети, місцеві державні адміністрації)
4. Органи судової влади.
5. Контрольно-наглядові органи (органи прокуратури, різні інспекції).

6. Органи місцевого самоврядування.

6.2. Верховна Рада України, її склад та повноваження.

Ст. 75 Конституції України закріплює, що „єдиним органом” законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України. Проголошення Верховної Ради парламентом свідчить про те, що Україна сприйняла один із традиційних, випробуваних досвідом багатьох країн демократичних принципів - здійснення законодавчої влади загальнонаціональним представницьким органом, який обирається народом України.

Конституційний склад Верховної Ради України - 450 народних депутатів, які обираються на 5 років.

Вибори до Верховної Ради можуть бути черговими, які мають відбуватися в останню неділю останнього місяця 5го року повноважень її діючого складу, та позачерговими, які призначаються внаслідок дострокового припинення повноважень Верховної Ради.

Верховна Рада України набуває право здійснювати свої повноваження за умови обрання до її складу не менш як 300 народних депутатів, що становить дві третини її конституційного складу.

Верховна Рада працює в сесійному порядку. Перша сесія кожного її нового скликання збирається не пізніше ніж на тридцятий день після дня офіційного оголошення результатів виборів. Перше засідання новообраної Верховної Ради відкриває найстарший за віком народний депутат України і веде його, поки не буде обрано Голову Верховної Ради.

За результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу ВРУ, протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання парламенту.

Сесії Верховної Ради можуть бути черговими, які починають свою роботу в конституційно встановлені строки (першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року), та позачерговими, які збираються на таких підставах:

- на вимогу не менш як третини від конституційного складу депутатів Верховної Ради, тобто не менш як 150 депутатів;
- на вимогу Президента України;
- у разі оголошення воєнного чи надзвичайного стану депутати збираються у 2-денний строк без скликання.

Якщо конституційно встановлені строки повноважень Верховної Ради закінчуються під час дії воєнного чи надзвичайного станів, за яких організація і проведення нових виборів практично неможливі, її повноваження продовжуються аж до першого засідання Верховної Ради, яку буде обрано після скасування воєнного чи надзвичайного станів.

Усі рішення Верховної Ради України приймаються на її *пленарних засіданнях* шляхом голосування, яке може бути таємним чи відкритим і здійснюватись шляхом підняття рук, бюлетенями або за допомогою технічних засобів. Депутат повинен голосувати особисто й не може доручати подавати голос від свого імені іншим депутатам. Рішення Верховної Ради приймаються у формі законів, постанов та інших актів простою більшістю конституційного складу Верховної Ради (не менш як 226 голосів народних депутатів). Щодо питань, пов'язаних з внесенням змін до Конституції та усуненням Президента в порядку імпічменту, рішення приймаються відповідно не менш як двома третинами чи трьома четвертими конституційного складу Верховної Ради.

Засідання Верховної Ради можуть бути відкритими та, за рішенням не менше як 150 народних депутатів, закритими. В роботі останніх мають право брати участь лише депутати та спеціально запрошені особи, а хід роботи закритих засідань у засобах масової інформації не висвітлюється.

Повноваження ВРУ припиняється у день відкриття першого засідання Верховної Ради нового скликання.

Президент України має право достроково припинити повноваження ВРУ, якщо:

1. Протягом одного місяця у Верховній Раді не буде сформовано коаліцію депутатських фракцій;
2. Протягом 60 днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України;
3. Протягом 30 днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

Таке рішення приймає Президент України після консультацій з Головою та заступниками Голови ВРУ та головами депутатських фракцій у ВРУ.

Для керівництва своєю роботою Верховна Рада обирає зі складу народних депутатів *Голову Верховної Ради, його Першо-го заступника і заступника.*

СТРУКТУРА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Партійна

фракція

Тимчасові спеціальні комісії

Голова, Перший заступник і заступник Голови

450 народних депутатів України

Комітети

Тимчасові слідчі комісії

Уповноважений з прав людини

Рахункова палата

Компетенція (повноваження) Верховної Ради України визначає її місце й роль у механізмі держави. За своєю сутністю і призначенням конкретні повноваження Верховної Ради можна поділити на кілька груп. Це повноваження, пов'язані:

- з внесенням змін до Конституції України; з прийняттям та внесенням змін до поточного законодавства;
- з формуванням бюджету;

- з визначенням засад політики держави та програм суспільного розвитку;
- із взаємовідносинами з Президентом України; з формуванням інших державних органів; з контрольною функцією;
- з організацією адміністративно-територіального поділу країни;
- зі здійсненням зовнішніх функцій держави.

Слід зазначити, що досить широке коло питань може вирішуватись Верховною Радою виключно шляхом прийняття законів, тобто актів, які наділені найвищою юридичною силою. Це стосується відносин, які мають надзвичайно важливе значення для особи, суспільства, держави, а саме:

- прав і свобод людини й громадянина та їхніх гарантій;
- основних засад використання природних ресурсів та освоєння космічного простору;
- засад зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності;
- засад утворення політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації; територіального устрою України; засад місцевого самоврядування;
- основ національної безпеки, організації Збройних Сил України й забезпечення громадського порядку;

- бюджетних відносин, податків і зборів, статусу національ-ної та іноземних валют на території України;
- одиниць ваги, міри й часу, порядку створення державних стандартів;
- амністії та ряду інших питань.

Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України відповідно до цієї Конституції вносить пропозиції Президенту України що-до кандидатури Прем'єр-міністра України, а також відповідно до Конституції вносить пропозиції стосовно кандидатур до складу Кабінету Міністрів України;

- зміни до ст. 85 Конституції відображені у повноважен-нях Верховної Ради України щодо призначення за поданням Президента України, Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб з посад, вирішення питань про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України; призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України;

- право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України (це право скасовано щодо Національного банку України).

6.3. Президент України, його повноваження

Згідно зі ст. 102 Конституції Президент України є главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг 35 років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою. Одна й та сама особа не може бути обраним Президентом України більше ніж два строки підряд.

Президент України не може мати іншого представницького мандата, займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю, що має на меті одержання прибутку.

Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю останнього місяця п'ятого року повноважень Президента України. Президент України користується правом недоторканності на час виконання повноважень.

За посягання на честь і гідність Президента України винні особи притягаються до відповідальності на підставі закону. Звання Президента України охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту.

Повноваження Президента України припиняються достроково у разі:

- відставки;

- неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- усунення з поста в порядку імпічменту;
- смерті.

Відставка Президента України набуває чинності з моменту проголошення ним особисто заяви про відставку на засіданні Верховної Ради України. Неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я має бути встановлена на засіданні Верховної Ради України і підтверджена рішенням, прийнятим більшістю від конституційного складу на підставі письмового подання Верховного Суду України — за зверненням Верховної Ради України, і медично-го висновку.

Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту в разі вчинення ним державної зради або іншого злочину.

До основних напрямів діяльності Президента України як глави держави належить забезпечення:

1. Державного суверенітету, тобто неподільності, верховенства, незалежності державної влади в Україні.
2. Територіальної цілісності України, тобто недоторканності її кордонів і внутрішньої єдності.
3. Відповідності внутрішньої та зовнішньої політики держави визначеним у Конституції засадам; чіткого й своєчасного реагування відповідних державних органів на будь-які порушення конституційних приписів.

4. Прав і свобод людини, відповідності міжнародно-правовим актам і реальності правового статусу людини і громадянина.

Повноваження Президента поділяються на кілька груп:

1. Представницькі повноваження, які дістають вияв тоді, коли Президент України представляє нашу державу в міжнародних відносинах, приймає вірчі та відкличні грамоти, дипломатичних представників інших держав тощо.

2. Повноваження, що стосуються діяльності Верховної Ради, наприклад, припинення її повноважень, якщо протягом 30 днів чергової сесії вона не може розпочати свої засідання.

3. Повноваження у сфері законодавства, зокрема ті, що стосуються призначення всеукраїнського референдуму щодо змін Конституції України, право вето щодо прийнятих Верховною Радою законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховною Радою.

4. Повноваження, пов'язані з призначенням на посади, звільнення з посад членів Кабінету Міністрів та інших посадових осіб.

5. Повноваження у сфері забезпечення державної незалежності, національної безпеки та оборони нашої країни, зокрема ті, що пов'язані з прийняттям рішень про загальну або часткову мобілізацію та запровадження воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, з керівництвом Радою національної безпеки і оборони України.

6. Установчі повноваження (утворення та ліквідація за поданням Прем'єр-Міністра, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади).
7. Повноваження в галузі правосуддя (утворення судів, здійснення помилування).
8. Повноваження, пов'язані з наданням громадянства України та його припиненням і наданням притулку в Україні.

Змінами до Конституції України 2004 р . передбачено:

- надання додаткових повноважень Президенту України щодо дострокового розпуску Верховної Ради, якщо: протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій; протягом 60 днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України; протягом 30 днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися;
- Президент України вносить кандидатуру для призначення на посаду Прем'єр-міністра України за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України або депутатської фракції, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (раніше саме Президент України призначав Прем'єр-міністра України за згодою Верховної Ради, таким чином, участь Президента України при формуванні уряду обмежуються відповідним посиленням повноважень парламенту, що й дозволяє зробити висновок про трансформацію президентсько-парламентської республіки у парламентсько-президентську);
- скасоване повноваження Президента України щодо припинення повноважень Прем'єр-міністра України та прийняття рішення про його відставку;
- вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України; подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;

- зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності Конституції України з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності (раніше Президент мав право самостійно скасовувати акти Кабінету Міністрів України);
- обмежено коло актів Президента України, які повинні скріплюватися підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання (у випадку призначення та звільнення глав дипломатичних представництв; у питаннях діяльності Ради національної безпеки і оборони України; при прийнятті рішень про введення в Україні надзвичайного стану, а також при здійсненні Президентом України повноважень щодо утворення судів).

6.4. Органи державної виконавчої влади України.

Система органів виконавчої влади складається з вищих, центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Вищий орган виконавчої влади. Ст.113 Конституції України та ст. 1 Закону України «Про

Кабінет Міністрів України від 21

грудня 2006 встановлює, що Кабінет Міністрів України (Уряд України) є

вищим

органом у системі органів виконавчої влади; здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність

цих органів. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією

України. Права і обов'язки Кабінету Міністрів України визначені Конституцією України та Законом «Про Кабінет Міністрів України». До складу Кабінету Міністрів України входять Прем'єр-міністр України, 1-й Віце-прем'єр і три віце-прем'єр-міністри та міністри України.

- Прем'єр-міністр України призначається Верховною Радою України за поданням Президента України;

- кандидатуру для призначення на посаду Прем'єр-міністра України вносить Президент України за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України або депутатської фракції, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України;

- прийняття Верховною Радою України резолюції не-довіри Кабінету Міністрів України має наслідком відставку всього складу Кабінету Міністрів України (в цьому випадку Верховна Рада України здійснює формування нового складу Кабінету Міністрів України).

Кабінет Міністрів України за обсягом і характером компетенції є органом загальної компетенції, оскільки в його віданні знаходяться всі питання життєдіяльності держави.

Центральні органи виконавчої влади утворюють систему, до якої згідно з Указом Президента України «Про систему центральних органів виконавчої влади» від 15 грудня 1999р. входять: міністерства; державні комітети; центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Міністерство України — головний орган виконавчої влади, утворений для формування і забезпечення державної політики в основних сферах діяльності та відповідних секторах державного управління.

Державний комітет України — центральний орган виконавчої влади утворюється для забезпечення реалізації державної політики в міжгалузевих та міжсекторних сферах державного управління.

Центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом створений для виконання визначених Конституцією та законами України особливих завдань і повноважень, наприклад, Антимонопольний комітет України. Для такого органу може встановлюватися особливий порядок утворення, реорганізації, ліквідації, призначення та звільнення керівників тощо.

Повноваження Кабінету Міністрів визначаються ст. 116 Конституції України.

Кабінет Міністрів України утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади і призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України (раніше частина цих повноважень належала Президенту України).

6.5. Органи місцевої державної виконавчої влади України.

Виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві

державні адміністрації. Голови місцевих державних адміністрацій призначаються і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України. Вони відповідальні перед Президентом України і Кабінетом Міністрів, підзвітні та підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня. Склад місцевих держадміністрацій формують голови місцевих державних адміністрацій.

Місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними чи обласними радами.

Обласна чи районна рада може висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає обґрунтовану відповідь. Якщо недовіру висловили дві третини депутатів від складу відповідної ради, Президент приймає рішення про відставку голови місцевої держадміністрації (ст. 118 Конституції).

Місцеві державні адміністрації забезпечують на відповідній території:

1. Виконання Конституції та законів України, актів Президента, Кабінету Міністрів, інших органів виконавчої влади.
2. Законність і правопорядок; додержання прав і свобод громадян.
3. Виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку національних меншин.
4. Підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів.
5. Звіт про виконання відповідних бюджетів.

6. Взаємодію з органами місцевого самоврядування.
7. Реалізацію інших повноважень, наданих державою і відповідними радами.

6.6. Місцеве самоврядування в Україні.

Правову основу місцевого та регіонального самоврядування в Україні складають Конституція України, Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997 р.

Місцеве самоврядування є правом територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України. Воно може здійснюватися територіальною громадою як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їхні виконавчі комітети.

Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст, є *районні та обласні ради.*

Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів і майна. До складу цих рад входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста на основі загального, рівного, прямого виборчого права таємним голосуванням строком на 5 років.

Ст. 142 Конституції України визначає, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і не-рухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

6.7. Судова влада в Україні.

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами (судовою владою). Основні завдання судової влади в Україні:

- зміцнення законності;

- охорона від посягань на власність;

- судовий захист від посягань на честь і гідність;

- запобігання у вчиненні злочинів.

Правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні, система судів загальної юрисдикції, визначені *Конституцією та Законом "Про судоустрій України"* в ід 7 лютого 2002 р.

Згідно з цим законом судова влада реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі конституційного, цивільного, госпо-дарського, адміністративного та кримінального судочинства.

Судочинство в Україні здійснюється: *Конституційним Судом та су-дами загальної юрисдикції.*

Конституційний Суд є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні. Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів, яка будується за принципами територіальності та спеціалізації.

Принцип територіальності означає, що система судів загальної юрисдикції визначається особливостями адміністративно-територіального устрою і до неї належать: місцеві суди, апеляційні суди, Апеляційний суд України, вищі спеціалізовані суди, Верховний Суд України.

Найвищим судовим органом системи судів загальної юрисдикції є Верховний Суд, Він може переглянути будь-яке рішення судів нижчих ланок. Конституція України забороняє створення будь-яких надзвичайних і особливих суддів.

Місцеві суди - суди першої інстанції, розглядають переважну більшість цивільних, кримінальних та адміністративних справ.

Апеляційні суди - суди другої інстанції. Вони розглядають і перевіряють законність рішень судів першої інстанції.

Система судів загальної юрисдикції

||

Верховний Суд України - найвищий судовий орган

||

Судова палата у цивільних справах

Судова палата у кримінальних справах

Судова палата у господарських справах

Судова палата у адміністративних справах

Військова судова колегія

||

Перегляд окремих рішень у касаційному порядку та справ у порядку повторної касації, розгляну

||

Президія Верховного Суду

Пленум Верховного Суду

Науково-консультативна рада

||

Організаційне забезпе-чення

Організаційно-методичне забезпечення

Науково-методичне забезпечення

Апеляційний суд України (1) Перегляд справ в апеляційному порядку

Вищі спеціалізовані суди Перегляд рішень апеляційних і місцевих адміністративних та госпо-дар

||

Судова палата у цивільних справах

Судова палата у кримінальних справах

Адміністративний (1)

Господарський (1)

]

Військова судова палата

Президія Апеляційного суду

]

Апеляційні суди (40)

]

Загальні (31)

Спеціалізовані (9)

]

АРК, областей, міст Києва і Севастополя (27)

Військові суди регіонів і Військово-Морських Сил України (4)

Господарські (9)

Адміністративні

]

Перегляд рішень в апеляційному порядку та розгляд окремої категорії справ у першій інстанції

Перегляд рішень місцевих господарських судів в апеляційному порядку

Перегляд рішень в апеляційному порядку та розгляд окремої категорії

справ у першій інстанції

]

Суд присяжних Розгляд справ, визначених процесуальним законом

]

Місцеві суди (791)

]

Загальні (764)

Спеціалізовані (27)

]

Районні, міські, районні у містах, міськрайонні (740)

Військових гарнізонів (24)

Господарські АРК, областей, міст Києва

і Севастополя (27)

Адміністративні (окружні)

]

Розгляд криміналь-них,

цивільних і т.п. справ у першій інстанції

Розгляд справ щодо військовослужбов-ців

у першій інстанції

Розгляд господарських справ у першій інстанції

Розгляд адміністративних справ у першій інстанції

]

Примітка : цифрами позначено кількість відповідних судів

Засади судочинства:

- законність;
- рівність всіх учасників судового процесу;
- забезпечення доведеності вини;
- змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів;
- підтримання державного обвинувачення в суді прокурором;
- забезпечення обвинуваченому права на захист;
- гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;

- забезпечення апеляційного оскарження рішення суду;
- обов'язковість рішення суду

6.8. Правовий статус Конституційного Суду України.

Порядок формування, функціонування і компетенція Конституційного Суду визначаються розділом XII Конституції України і Законом України «Про Конституційний Суд України» (16 жовтня 1996 р.);

Конституційний Суд України - єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.

Конституційний Суд України не входить до системи судів загальної юрисдикції і, відповідно, не розглядає конкретних кримінальних або цивільних справ, не є апеляційною чи наглядовою інстанцією для судів загальної юрисдикції. Він вирішує питання щодо відповідності законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України і законів України.

Формування складу Конституційного Суду також відрізняється від формування інших судових органів. Конституційний Суд України складається з 18 суддів Конституційного Суду. Президент України, Верховна Рада і з'їзд суддів України призначають по 6 суддів Конституційного Суду. Суддя Конституційного Суду призначається на 9 років без права бути призначеним на повторний строк. На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду судді Конституційного Суду зі свого складу шляхом таємного голосування обирають Голову Конституційного Суду (тільки на один трирічний строк).

Повноваження Конституційного Суду України:

- *вирішення питань щодо відповідності Конституції України (конституційності):* законів та інших правових актів Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

- *офіційне тлумачення Конституції України і законів України;*

- надання висновку щодо *відповідності Конституції України діючих міжнародних договорів України* чи
тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для ратифікації;

- надання висновку щодо дотримання *конституційної процедури* розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з посади в порядку *імпичменту*.

Усі державні органи, органи місцевого самоврядування і їхні посадові особи, громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства зобов'язані дотримуватися Конституції України і виконувати її.

6.9. Поняття та система правоохоронних органів, їх завдання.

Правоохоронні органи - це державні та недержавні органи, головним завданням і функцією яких є охорона правопорядку, захист прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб, держави.

До державних правоохоронних органів належать:

- 1) *прокуратура;*

- 2) *органи й установи юстиції* (Міністерство юстиції, Вища рада юстиції, нотаріат, відділи реєстрації актів громадянського стану);

- 3) *органи внутрішніх справ, у тому числі — міліція;*

- 4) *Служба безпеки України;*

- 5) *органи державної податкової служби;*

- 6) *митні органи.*

До недержавних правоохоронних органів належать адвокатура, приватний нотаріат, приватні охоронні організації.

Прокуратура України — це єдина система державних органів, що здійснюють прокурорський нагляд за дотриманням і правильним застосуванням законів.

Правовий статус прокуратури України визначається Конституцією України, Законом

України «Про прокуратуру» (5 листопада 1991 р.) зі змінами, внесеними Законом України від 12 липня 2001 р.

Прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, що призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України за згодою Верховної Ради України. Верховна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокурору України, що тягне його відставку з посади. Строк повноважень Генерального прокурора України – 5 років.

Система органів прокуратури України

Генеральна прокуратура України

Прокуратура АПК

Прокуратури областей

Прокуратури міст Києва та Севастополя

Військові прокуратури регіонів,

військово-морських сил

Спеціальні прокуратури

Міські, районні, міжрайонні, прокуратури

Військові прокуратури гарнізонів

Відповідно до Конституції та законів України на прокуратуру України покладені такі функції (повноваження):

1) підтримання державного обвинувачення у суді. Завдання прокурора - в обвинувальній промові обґрунтувати застосування до підсудного кримінального закону;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом. Підставою представництва в суді інтересів громадянина є його нездатність із поважних причин самостійно захистити свої порушені права чи оскаржувані права, а держави - наявність порушення або загрози порушення державних інтересів;

3) нагляд за додержанням законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство

(до них належать: міліція, податкова міліція, органи безпеки України, митні органи, органи державного пожежного нагляду, органи прикордонної охорони і деякі інші);

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Прокуратура зобов'язана здійснювати нагляд за дотриманням законів у слідчих ізоляторах, ізоляторах тимчасового утримання, установах з виконання кримінальних покарань, психіатричних лікарнях з суворим і посиленням наглядом;

5) нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

До створення системи державних органів, на які будуть покладені функції досудового слідства, органи прокуратури здійснюють також розслідування ряду злочинів, як правило, тяжких та особливо тяжких.

Крім того, Генеральний прокурор та підлеглі йому прокурори координують діяльність на боротьбу зі злочинністю всіх правоохоронних органів.

6.10. Правовий статус міліції України

Міліція України — це державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань.

Правовий статус міліції України визначається Законом України «Про міліцію» (20 грудня 1990 р.).

Основні завдання міліції:

- 1) забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і законних інтересів;
- 2) запобігання правопорушенням та їх припинення;
- 3) охорона і забезпечення громадського порядку;
- 4) виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, що їх вчинили;
- 5) забезпечення безпеки дорожнього руху;
- 6) захист власності від злочинних посягань;
- 7) виконання адміністративних стягнень;
- 8) участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам.

Для їх виконання у структурі міліції створені такі *підрозділи*:

1) *кримінальна міліція*, головне її завдання - виявлення і викриття злочинів;

2) *міліція громадської безпеки*. Завданням цього підрозділу є припинення і профілактика правопорушень, охорона громадського порядку,

3) *транспортна міліція* має функції, аналогічні кримінальній міліції;

4) *державна автомобільна інспекція* покликана забезпечити безпеку дорожнього руху;

5) *міліція охорони* здійснює функцію охорони власності від злочинних посягань;

6) *спеціальна міліція* зайнята охороною спеціальних об'єктів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 1995 р. створена також *кримінальна міліція у справах неповнолітніх*.

6.11. Адвокатура в Україні

Адвокатура є добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним сприяти захисту прав і свобод та представляти законні інтереси фізичних і юридичних осіб та надавати їм іншу правову допомогу.

Діяльність адвокатури регламентована Законом "Про адвокатуру" від 19 грудня 1992 р.

Адвокатом може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи за спеціальністю юриста або помічника адвоката не менше двох років, склав кваліфікаційні іспити, одержав свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю і прийняв присягу адвоката України.

Адвокат не може працювати в суді, прокуратурі, органах МВС, СБУ, державної виконавчої влади. Адвокатом не може бути особа, яка має судимість.

Адвокат може займатися адвокатською діяльністю: індивідуально, відкрити своє адвокатське бюро, об'єднуватися з іншими адвокатами у колегії, фірми тощо. Адвокатські об'єднання є юридичними особами і діють відповідно до закону та їхніх статутів на засадах добровільності, самоврядування, колегіальності та гласності, їх реєстрація провадиться Міністерством юстиції.

Види адвокатської діяльності: виконання обов'язків по захисту осіб у процесі дізнання, досудового слідства і судового розгляду; надання консультацій, довідок і роз'яснень з юридичних питань; складання заяв, скарг та інших документів правового характеру; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у суді та інших державних органах перед фізичними і юридичними особами; правове забезпечення підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності фізичних і юридичних осіб тощо.

Запитання та завдання для самостійної перевірки знань

Конституція України – Основний Закон держави

1. Дайте визначення поняття „конституція”, охарактеризуйте структуру Конституції України
2. Проаналізуйте статті 1 розділу „Загальні засади”, які характеризують форму держави
3. Проаналізуйте ст. 15,19 Конституції України і визначте засади суспільного ладу та правового порядку.

Тестові завдання

1. Конституція України була прийнята:
 - а) 16 липня 1990 року;
 - б) 24 серпня 1991 року;
 - в) 1 грудня 1991 року;
 - г) 28 червня 1996 року

2. Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах:

- а) Універсалу національної єдності;
- б) пріоритетності національних та державних інтересів;
- в) політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності

3. Конституція України була прийнята:

- а) Верховною Радою України;
- б) Президентом України;
- в) народом України шляхом референдуму;

4. Основний Закон України приймався від імені _____ і виражав суверенну волю:

- а) народу України;
- б) населення Української держави

5. Визначте, що входить до державних символів:

- а) Конституція України;
- б) вишиванка;
- в) державна мова;
- г) Державний Гімн України;
- д) Президент України;
- е) День Незалежності України;
- ж) Державний Герб України

Громадянство України

1. Що таке громадянство? Якими правовими актами регулюються відносини з приводу громадянства?
2. Умови ступу до громадянства України

3. Охарактеризуйте підстави припинення та втрати громадянства України

Тестовий контроль

1. Позначте термін, протягом якого особа повинна постійно проживати в Україні, при прийнятті до громадянства України:

а) 3 роки;

б) 4 роки;

в) 5 років;

г) 6 років

2. З наведеного переліку виберіть умови вступу до громадянства України:

а) наявність законних джерел для існування;

б) володіння українською або російською мовами;

- в) наявність дозволу на постійне проживання;
- г) наявність близьких родичів на території України;
- д) визнання та дотримання Конституції і законів України;
- е) постійне проживання на території України протягом останніх 5 років;
- ж) неперевбування в іноземному громадянстві;
- з) володіння державною мовою в обсязі, достатньому для спілкування

3. Виберіть правильні варіанти відповідей:

1) Громадянин України:

- а) не може бути виданий іншій державі;
- б) може бути виданий за вчинення тяжкого злочину;
- в) може бути виданий за вчинення злочину проти людства за рішенням міжнародного суду;

2) Громадянин України може бути позбавлений громадянства:

- а) за державну зраду;
 - б) у разі тривалого проживання за межами України;
 - в) за вчинення тяжкого злочину;
 - г) не може бути позбавлений громадянства;
- 3) Рішення про надання громадянства приймає:
- а) місцеві органи внутрішніх справ;
 - б) Верховна Рада України;
 - в) Президент України;
 - г) Кабінет Міністрів України

Права та свободи людини і громадянина

1. Дайте визначення поняття „права”, „свободи”, „обов’язки людини”
2. Які міжнародні стандарти в галузі прав людини вам відомі?
3. Класифікація прав і свобод людини і громадянина
4. Проаналізуйте обов’язки людини і громадянина

тестовий контроль

1. Залежно від сфер суспільного життя, в яких вони реалізуються, конституційні права і свободи людини і громадянина поділяються на:

а) громадські;

б) громадянські (особисті);

в) політичні;

г) корпоративні;

д) соціально-економічні;

е) культурні

2. До політичних прав і свобод громадян належать:

а) свобода думки і слова;

б) свобода зборів, мітингів і демонстрацій;

в) право об'єднуватися у політичні партії;

г) право на працю, на страйк;

д) право брати участь в управлінні державними справами

3. За ст.. 48 Конституції України право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї включає:

а) харчування;

б) достойна оплата праці;

в) соціальне забезпечення;

г) житло;

д) одяг

4. Встановіть відповідність груп конституційних прав окремим правам і свободам людини і громадянина

1) особисті права

а) право на житло

2) політичні права

б) право на недоторканість житла

3) соціально-економічні

в) свобода зборів, демонстрацій

5. Установіть відповідність між категоріями військовослужбовців та строками військової служби:

1) солдати, сержанти

а) 9 місяців

2) матроси, старшини на флоті

б) 12 місяців

3) особи з вищою освітою (спеціаліст, магістр)

в) 18 місяців

6. До конституційних обов'язків громадян України належать:

- а) шанування символів держави;
- б) членство у політичних партіях та громадських організаціях;
- в) захист Вітчизни;
- г) дотримання Конституції та законів України;
- д) підтримка авторитету органів влади;
- е) сплата податків та зборів;
- є) здобуття повної загальної середньої освіти;
- ж) піклування батьків про неповнолітніх дітей та піклування дорослих дітей про непрацездатних батьків;
- з) не нанесення шкоди природі, пам'яткам історії та культури

Представницька демократія в Україні

1. Що таке вибори, референдум?

2. Перелічіть принципи виборчого права

3. Охарактеризуйте види виборчих систем. Виборча система України

тестовий контроль

1. Залежно від носіїв цієї властивості суверенітет поділяється на :

а) державний суверенітет;

б) суверенітет національних меншин;

в) народний суверенітет;

г) регіональний суверенітет;

д) національний суверенітет

2. Єдиним джерелом державної влади є:

а) держава;

б) Верховна Рада України;

в) Кабінет Міністрів України;

г) Президент України;

д) народ

3. Із наведеного нижче переліку виберіть органи представницької демократії в Україні:

а) Верховна Рада України;

б) Рахункова палата;

в) Президент України;

г) органи місцевого самоврядування

4. Спосіб прийняття рішень з важливих питань загальнонаціонального значення громадянами України має назву:

а) голосування;

б) плебісцит;

в) референдум;

г) вибори

5. Питання про зміну території України вирішуються виключно:

а) всеукраїнським референдумом;

б) Верховною Радою України;

г) Кабінетом Міністрів України

6. На всеукраїнський референдум не виносяться законопроекти з питань:

а) діяльності Верховної Ради України;

б) амністії;

в) про зміну території України;

г) бюджету;

д) обороноздатності України;

е) податків

7. Укажіть види виборчих систем

а) мажоритарна;

б) демократична;

в) пропорційна;

г) змішана

Система органів державної влади. Верховна Рада України

1. Охарактеризуйте систему органів державної влади за Конституцією України

Тестовий контроль

1. Чергові вибори до Верховної Ради України проходять:

а) в останню неділю останнього місяця 5 року повноважень Верховної Ради України;

б) в останню неділю березня;

в) в останню неділю останнього місяця 4 року повноважень Верховної Ради України

2. Чергові сесії Верховної Ради України починають свою роботу:

а) 1 лютого та 1 вересня кожного року;

б) першого вівторка лютого кожного року;

в) першого вівторка вересня кожного року;

г) першого вівторка березня і жовтня кожного року;

д) першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року

3. Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді мають:

а) Президент України;

б) обласні державні адміністрації;

в) народні депутати України;

г) Національний банк України;

д) Кабінет Міністрів України

4. Контроль за надходження коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює від імені Верховної Ради України:

а) Державна податкова адміністрація України;

б) контрольно-ревізійне управління України;

в) бюджетний комітет Верховної Ради України;

г) Міністерство фінансів України;

д) Рахункова палата

Президент України

тестовий контроль

1. Гарантом прав і свобод людини і громадянина є:

а) Верховний Суд України;

б) Конституційний Суд України;

в) Президент України;

г) Кабінет Міністрів України

2. Президент України вносить подання до Верховної Ради України про призначення:

а) Міністра внутрішніх справ;

б) Міністра закордонних справ;

в) Міністра оборони;

г) Міністра юстиції;

д) Міністра фінансів;

е) Міністра з надзвичайних ситуацій

3. Допишіть „Підставами для дострокового припинення повноважень Президента України є-”

а) відставка;

б)

в)

г) смерть

Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади

Тестовий контроль

1. Вищим органом у системі органів виконавчої влади України є:

а) Верховна Рада України;

б) Президент України;

в) Кабінет Міністрів України;

г) Верховний Суд України

2. Кабінет Міністрів України складає свої повноваження перед:

а) новообраним Президентом України і новообраною Верховною Радою;

б) новообраною Верховною Радою;

в) новообраним Президентом України

3. Питання утворення, реорганізації та ліквідації міністерств, інших органів виконавчої влади належить до компетенції:

а) Прем'єр-Міністра України;

б) Президента України;

в) Верховної Ради України;

г) Кабінету Міністрів України

4. Функції виконавчих комітетів, районних та обласних рад виконують:

а) секретаріати районних та обласних рад;

б) прес-служби районних та обласних рад;

в) районні та обласні державні адміністрації

Судова влада в Україні

Тестовий контроль

1. З наведеного переліку оберіть відповідь, яка визначає статус судів в Україні:

а) суди належать до системи законодавчої влади;

б) суди належать до системи виконавчої влади;

в) суди є самостійною гілкою влади

2. Принципами судочинства в Україні є:

а) законність;

б) обов'язковість виконання рішень суду;

в) змагальність сторін;

г) забезпечення доведеності вини;

д) закритий розгляд справ;

е) підтримка державного обвинувачення в суді

3. Єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні є:

а) Верховна Рада України;

б) Верховний Суд України;

в) Конституційний Суд України;

г) Генеральна прокуратура

4. До кандидата на посаду судді Конституційного Суду України висуваються такі вимоги:

а) вік - 40 років на день призначення;

б) проживання в Україні протягом останніх 20 років;

в) стаж роботи за фахом - не менше 20 років;

г) проживання в Україні протягом останніх 10 років;

д) володіння державною мовою;

е) вища юридична освіта;

є) стаж роботи за фахом – 10 років

5. Право звернення до Конституційного Суду України мають:

а) Президент України;

б) 45 народних депутатів;

в) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;

г) Верховна Рада Автономної Республіки Крим;

д) Верховний Суд України

6. Рішення Конституційного Суду України може бути оскаржене:

- а) Верховною Радою України;
- б) Європейським Судом з прав людини;
- в) не можуть бути оскаржені;
- г) Уповноваженим Верховної Ради з прав людини

Правоохоронні органи України

Тестовий контроль

1. Генеральний прокурор України призначається та звільняється з посади:
 - а) Верховною Радою України;
 - б) Президентом України;
 - в) за згодою Верховної Ради України Президентом України;

г) колегією Генеральної прокуратури України

2. Виберіть правильну відповідь „Міліція – є єдиною системою органів, які входить до структури...”:

а) Служби Безпеки України;

б) Міністерства оборони України;

в) Міністерства внутрішніх справ;

г) Кабінету Міністрів України

3. До умов, за якими особа в Україні може працювати адвокатом, належать:

а) громадянство України;

б) прийняття Присяги адвоката України;

в) вища юридична освіта;

г) стаж роботи в галузі права не менше 2-х років;

д) реєстрація у Міністерстві юстиції;

е) одержання свідоцтва про права на зайняття адвокатською діяльністю;

є) володіння державною мовою;

ж) складення кваліфікаційних іспитів

юридичний практикум

1. Президент України, скориставшись правом вето, повернув закон для повторного розгляду Верховною Радою України. Парламент здолав вето глави держави й ухвалив цей закон 370 голосами народних депутатів України. Президент України протягом встановленого терміну не підписав закон. Яка подальша доля цього закону?

2. Двоє молодиків – громадяни України Олег і Дмитро поїхали на роботу до Москви. Олег влаштувався водієм вантажівки до комерційної фірми, а Дмитро уклав контракт на проходження військової служби. Через три роки обидва повернулися в Україну. Чи є вони громадянами України?

3. Чи може бути призначена суддею Конституційного Суду України особа, яка є громадянином України, 35 років, має вищу юридичну освіту, стаж роботи суддею районного суду 12 років, проживає в Україні протягом 10 останніх років, володіє розмовною українською мовою?

4. Знайдіть помилки у тексті:

Адвокатура – державний правоохоронний орган, який сприяє захисту прав, свобод та інтересів громадян України і надає їм іншу юридичну допомогу.